

دولت به مثابه بستر (پلتفرم) راه‌های مشارکت مردم فراتر از انتخابات

خلاصه: آیا مشارکت مردم در حکومت محدود به مقطعی چون مناسبت‌های ملی و یا انتخابات است؟ دیگر راه‌های مشارکت مردم در حکومت چیست؟

شناسه سند	
[Category]	موضوع
	طبقه‌بندی
[Status]	وضعیت انتشار
	نسخه
۱۳۹۶ / ۰۲ / ۰۶	تاریخ تصویب
نویسنده / مشارکت کننده	مهدی یخچالی - محمد حسین ملک نژاد

TP4.ir

@TP4_ir

@TP4.ir

aparat.TP4.ir

۱ مقدمه

همانطور که در مباحث قبلی دولت به مثابه بستر (ضرورتها و اهمیت مشارکت مردم) مطرح شد، دولت می‌تواند با فراهم نمودن زیرساختهای لازم، از منابع، توانمندی‌ها و خلاقیت مردم و به طور کلی مشارکت مردم استفاده نماید. این مشارکت می‌بایست فعالانه، همه‌جانبه و مستمر باشد. علی‌رغم اهمیت مشارکت مردم در مقاطعی چون مناسبت‌های ملی و یا انتخابات، محدود ماندن به این موارد و عدم بهره‌گیری از مشارکت مستمر مردم در دیگر امور حکومت، نتایجی چون ناکارآمدی، فساد، بی‌اعتمادی، بی‌تفاوتی، عدم احساس تعلق و مسئولیت‌ناپذیری در قبال جامعه را به دنبال خواهد داشت. دولت از روشهای متنوع و خلاقانه می‌تواند منابع مالی و فکری مردم که خرد و پراکنده است را جمع‌آوری نموده و پتانسیل عظیمی را برای حل مشکلات مردم توسط خود مردم فعال نماید. این حضور و مشارکت مردم، ضمن حل بسیاری از مشکلات عمومی با سرعت بیشتر، هزینه بسیار پایین‌تر و با کیفیت بسیار بالاتر، موجب دلگرمی و همبستگی بیشتر مردم با حکومت شده و در نهایت به افزایش کارآمدی و ثبات حکومت می‌انجامد.

۲ بستر مشارکت مردم

مشارکت‌گیری مردم نیازمند ایجاد بستری شفاف، مشارکتی و تعاملی است که مستلزم ایجاد زیرساختهای فنی، قانونی، فرهنگی، اجتماعی، ساختاری و ... است. مردم، گروه‌های اجتماعی و فعالین مدنی باید از حمایت قانونی و امنیتی لازم برای فعالیت آزادانه برخوردار باشند. همچنین مشارکت و تعامل با مردم زمانی میسر می‌گردد که نگاه مسئولین و حکومت به ارتباط با مردم از رابطه یکسویه به تعامل دو سویه تغییر باید.

شفافیت زمانی می‌تواند مفید باشد که داده‌های دولتی (عمومی) در دسترس باشد و روزنامه‌نگاران، گروه‌های نظارتی (یا اصطلاحاً watchdogs) و ... بتوانند به گزارش مشکلات و مفاسد مثلاً افشای هزینه‌های اضافی پروژه‌های دولتی و یا تاثیرات لابی‌ها و ... بپردازند. واژه‌ی مشارکت نیز ممکن است ما را گمراه کند. بدین ترتیب که ما تصور کنیم مشارکت یعنی اینکه تصمیم‌گیران دولتی صرفاً از شهروندان ورودی دریافت کنند. اما مشارکت یعنی درگیر شدن واقعی شهروندان در امور دولتی و همکاری حقیقی با مردم در طراحی برنامه‌های دولتی. برای مثال برنامه‌های "طوفان فکری دولت باز" که زیر نظر برخی دولتها اداره می‌شود، تلاشی است در جهت درگیر کردن واقعی شهروندان در سیاستگذاری. مشارکتی به موقع و پیش‌گیرانه، نه اینکه نظر آنها را زمانی بشنویم که همه چیز تمام شده است. وجود API‌های دولت باز، نوع متفاوتی از مشارکت را نیز ممکن ساخته است. وقتی همه بتوانند با استفاده از داده‌های دولتی یک اپلیکیشن مختص شهروندان بنویسند، توسعه‌دهندگان نرم افزار این فرصت را دارند که ارتباطات جدیدی با دولت ایجاد کنند. [۱]

۳ راه‌های مشارکت مردم مبتنی بر رویکرد دولت به مثابه بستر

امروزه دولتها می‌توانند از اطلاعاتی که افراد جامعه به آنها می‌دهند و همچنین دانش و تخصص در اختیار مردم، استفاده کنند. از گزارش درباره‌ی چالها گرفته تا اطلاعاتی که به کمک آن اطلاعات، مجرمان پشت میله‌های زندان قرار گرفته‌اند، تا مشاوره تخصصی، ارائه بازخورد و همفکری در خصوص اتخاذ و اجرای سیاست‌های عمومی. یکی از مهارت‌های کلیدی که هم

متخصصین و هم مقامات دولتی باید داشته باشند این است که چگونه می‌توانند به بهترین نحو نظرات مردم و یا داده‌هایی که از اقدامات مردم تولید شده است را جمع‌آوری کنند و از آنها اطلاعات و الگوها و سیاستهای جدید استخراج نمایند.

مردم می‌توانند در سطوح مختلف به دولت ورودی بدهند از جمله:

- مشاهداتی مثل گزارش در مورد چاله‌ها و جرایم
- بازخورد دادن درباره‌ی طرح‌های پیشنهادی دولت
- ایده‌های جدید تولید شده در جلسات طوفان فکری
- اپلیکیشن‌هایی که بر مبنای داده‌هایی که به صورت عمومی در دسترس هستند عمل می‌کنند.
- و ...

بعضی از این اپلیکیشن‌ها ممکن است که بر روی داده‌های دولتی موجود عمل کنند، اما آنها می‌توانند به گونه‌ای طراحی شوند که داده‌هایی جدیدی را نیز از مردم عادی جمع‌آوری کنند، مانند فرایندی که اپلیکیشن‌های بخش خصوصی (مثل SeeClickFix) از طریق آن می‌توانند، هوشمندی و پاسخگویی دولت را افزایش دهند. [۱]

راه‌حل‌های متنوع و خلاقانه‌ای برای حل مشکلات و معضلات عمومی جامعه با مشارکت مردم وجود دارد. در ادامه به معرفی برخی از این راه‌حل‌ها مبتنی بر رویکرد دولت به مثابه بستر به همراه مصادیق و مطالب مرتبط، خواهیم پرداخت:

۳-۱. چالش‌ها

دولت‌ها عموم فعالیت‌های خود را از طریق قرارداد خرید (عقد بیع) انجام می‌دهند، در حالی که ظرفیت فراوانی در برگزاری چالش (عقد جعاله) وجود دارد. در این سازوکار دولت برای انجام امور خود، دست‌یاری را به سمت عموم مردم دراز کرده و جایزه‌ای مشخص (عموماً مادی) را در ازای ارائه بهترین و سریع‌ترین خروجی قرار می‌دهد. در چنین شرایطی و با کنار رفتن رانت‌ها و نزدیکی‌ها (که در عموم قراردادها مرسوم است) همه افراد فارغ از درجه و اعتبار و مدرک، جهت پیروزی در این مسابقه با هم رقابت می‌کنند. نتیجه چنین سازوکاری، دستیابی حکومت به انبوهی از خروجی‌های قابل استفاده در ازای پرداخت هزینه برای یکی (یا تعداد محدودی) از آنها، آنهم در شرایطی بسیار رقابتی و تلاشگرانه می‌باشد.

۳-۱-۱. مصادیق:

- * قراردادن جایزه برای هر کسی (حقوقدانی) که بتواند مغایرت تحریم‌های آمریکا و اروپا علیه ایران را در دادگاه‌های بین‌المللی به اثبات برساند؛
- * برگزاری مسابقه برای گردآوری مهم‌ترین مصادیق فرایندهای ناکارآمد و کاغذبازی (Red Tape) و نیز در راستای تنقیح قوانین (مثلاً: شناسایی قوانین متعارض، منسوخ، مجمل، ...)
- * برگزاری مسابقه برای تولید نمونه‌ی اولیه از یک محصول فناورانه‌ی خاص و مورد نیاز (مثلاً با ضمانت پتنت کردن، پشتیبانی از تولید انبوه و یا خرید آن)؛

۳-۱-۲. مطالب مرتبط جهت مطالعه بیشتر:

* تجربه ایالت متحده به همراه توضیحات در رابطه با چالش <http://transparency4iran.ir/post/85>

* ارائه چالش <http://www.aparat.com/v/TY5QI>

۲-۳. مطالبه گری و عریضه نویسی

لازم است دریچه‌ای واحد برای ثبت عریضه‌ها و درخواست‌های عمومی نسبت به انجام مسائل مختلف (از سوی دولت) ایجاد شود، که متعاقب آن، دولت خود را مکلف به انجام و یا ذکر پاسخ رسمی دلایل عدم امکان انجام آن نماید. بدیهی است صرفاً عریضه‌هایی که بتواند تعداد مشخصی امضا را به خود جلب نماید، شایسته بررسی و اقدام خواهد بود.

۱-۲-۳. مصادیق

*هم‌خواهی؛ عریضه نویسی و مطالبه‌گری در بستر تلگرام <http://hamkhahi.ir>

*مطالبه‌گری و نظارت بر فعالیتهای دولتی تهدید کننده محیط محیطی و سلامت غذایی foodandwaterwatch.org

۲-۲-۳. مطالب مرتبط جهت مطالعه بیشتر:

*تجربه عریضه نویسی در ایالات متحده <http://transparency4iran.ir/post/89>

*عریضه نویسی در انگلستان <http://transparency4iran.ir/post/199>

۳-۳. گزارش گری تخلف (سوت زنی)

گزارش‌گری تخلفات (یا افشاگری) و حسب ادبیات بین‌المللی آن سوت‌زنی (Whistleblower) مهم‌ترین ضرورت و مکمل شفافیت محسوب می‌شود. قوانین گزارش‌گری، مشارکت مردم در امر نظارت و کشف تخلف را اقتصادی کرده و از آنها در برابر آسیب‌های احتمالی و انتقام‌جویی محافظت می‌کند. تبدیل کردن مردم به ناظرانی همیشه بیدار (با قراردادن جوایز مادی و غیرمادی) سبب می‌شود تا خود را همه جا در معرض نظارت عمومی دیده و این خطر و ترس از کشف شدن، انگیزه آنها از ارتکاب به جرم را به حداقل برساند.

۱-۳-۳. مصادیق

یکی از مهم‌ترین مصادیق گزارش‌گری تخلفات، درخواست از عموم مردم برای گزارش رشوه و تخلفات قانونی (در بدنه حکومتی)، گرانفروشی و تقلب (در کسب و کار) است.

۲-۳-۳. مطالب مرتبط جهت مطالعه بیشتر

*گزارش گری فساد در اندونزی <http://transparency4iran.ir/post/205>

*فساد کابینه ترامپ: <http://transparency4iran.ir/post/377>

*جنبش مبارزه با رشوه در هند: <http://transparency4iran.ir/post/97>

*حل مشکل تخلفات رانندگی با سوت زنی: <http://transparency4iran.ir/post/403>

۴-۳. جمع سپاری

می‌توان عموم مردم (بویژه خبرگان و ذی‌نفعان و فعالان) را در مراحل مختلف «اقدام حکومتی»، یعنی: «عارضه‌یابی، شناخت مسائل، اولویت‌بندی مسائل، تدوین راه‌کارها، اولویت‌بندی راه‌کارها، اجرا، نظارت و ارزیابی» به طور گسترده، فعال و سازنده‌ای مشارکت داد. در همین زمینه لازم است سامانه‌ای واحد طراحی گردیده و از ظرفیت مردم بهره‌گیری شود.

پژوهش جالب توجه‌ای که اخیراً بر روی جمع‌سپاری و خرد جمعی انجام شده است، یک رویکرد کاملاً جدید را به ما نشان می‌دهد. اینکه ما از همه‌ی افراد بخواهیم که نظر بدهند خیلی بهتر از حالتی است که فقط از کارشناسان نظرخواهی کنیم. قطعاً یک فرد کارشناس شناخته شده نسبت به افراد عادی، حقایق، پیش‌بینی‌ها و توصیه‌های بهتری را ارائه می‌دهد. اما قراردادن تعدادی افراد به طور تصادفی در کنار هم (در یک موضوع مناسب) و حقایق، پیش‌بینی‌ها و توصیه‌هایی که منتشر می‌شوند، بهتر است از آنچه کارشناسان به تنهایی تولید می‌کنند. علل موفقیت جمع‌سپاری کماکان در دست بررسی است اما به نظر می‌آید که نکته‌ی اصلی این است: در ترکیبی از پاسخ‌های درست و غلط، پاسخ‌های غلط یکدیگر را حذف می‌کنند و در آخر پاسخ‌های درست باقی می‌مانند. [۱]

همچنین می‌توان از توان مالی و اقتصادی مردم نیز برای جبران کسری بودجه برخی پروژه‌ها استفاده کرد. در این راه حل که اصطلاحاً تأمین مالی جمعی یا crowdfunding نامیده می‌شود، از تجمیع کمک‌های خرد مردمی، سرمایه قابل توجهی برای انجام برخی پروژه‌ها فراهم می‌گردد.

۳-۴-۱. مصادیق

- * درگاه‌های مشارکت مردم در عارضه‌یابی (شناسایی و اولویت‌بندی مشکلات)
- * درگاه‌های مشارکت عمومی در تدوین راه‌کارها (شناسایی راه‌کارهای مناسب)
- * درگاه‌های مشارکت مردم در فرایندهای نظارت
- * درگاه‌های مشارکت مردم در فرایندهای ارزیابی عملکرد
- * درگاه‌های مشارکت مردم در تصویب قوانین و طرح‌ها در مجلس شورای اسلامی (پارلمان مجازی ایران) IR-VP.com
- * سامانه خشت آسمانی همراه اول برای جمع‌آوری کمک‌های مردمی در بازسازی عتبات عالیات

۳-۴-۲. مطالب مرتبط جهت مطالعه بیشتر:

- * نقشه جرم شهری - داستان ناموفق سایت خفت گیری در ایران <http://transparency4iran.ir/post/283>
- * تأمین مالی پروژه‌های شهری با استفاده از جمع‌سپاری <http://transparency4iran.ir/post/297>
- * جمع‌سپاری هزینه‌های خدمات بهداشتی و درمانی <http://transparency4iran.ir/post/258>

۳-۵. گزارش اشکالات و پیشنهادات

شاید جالب‌ترین اپلیکیشن‌ها و API‌ها، آن‌هایی باشند که به معنای واقعی به شهروندان اجازه می‌دهند که به‌جای دولت نقش‌آفرینی کنند. از این طریق مردم می‌توانند گزارشات و پیشنهادات خود را به خصوص در مورد مشکلات و معضلات شهری و محلی، به گوش دولت برسانند. مشکلاتی که قبلاً برای حل آن‌ها باید منتظر یک بازرس دولتی می‌ماندند. این مفهوم هم اکنون به طور گسترده‌ای در شهرهای متمدن و شرکت‌های کارآفرین به کار گرفته می‌شود و حتی استاندارد (Open311) برای ایجاد API در جهت کمک به خدمات شهری از این نوع نیز وجود دارد و به این ترتیب توسعه‌دهندگان می‌توانند اپلیکیشن‌هایی ایجاد کنند که نه تنها فقط برای یک شهر بلکه برای هر شهری کاربرد داشته باشد. [۱]

۳-۵-۱. مصادیق

* پروژه‌ای به نام FixMyStreet که به‌وسیله‌ی گروه غیرانتفاعی mySociety بریتانیا انجام شده است، این امکان را به مردم داده است که مشکلات مربوط به چاله‌ها، چراغ‌های شکسته، نقاشی‌های دیواری و مشکلات دیگری را گزارش دهند.

* درگاه‌هایی مانند SeeClickFix

۳-۵-۲. مطالب مرتبط جهت مطالعه بیشتر:

* تجربه کانادا <http://transparency4iran.ir/post/285>

* گزارش اشکال مدارس و پیگیری توسط دولت در فیلیپین <http://transparency4iran.ir/post/209>

۳-۶. خودسازماندهی و اقدامات مردمی

اگر باز هم بخواهیم به ایده‌ی شهروند خودیابور توجه بیشتری کنیم، می‌توانیم دولتی را تصور کنیم که از پلتفرمی در جهت حمایت از خودسازمان‌دهی شهروندان برای بر عهده گرفتن پروژه‌های بزرگ حمایت می‌کند. پروژه‌هایی که اگر شهروندان نبودند، دولت آن‌ها را نیمه‌کاره رها می‌کرد. امروزه هزاران میت‌آپ با رویکرد مدنی در حول موضوعاتی نظیر سواحل، جاده‌ها و پاک‌سازی جوی‌ها و ... وجود دارد. نکته قابل توجه در این ایده صرفه‌جویی در وقت و هزینه است. در مشارکتهای مردمی فعلی حتی در فعال‌ترینها نیز یک نوع انفعال وجود دارد. اقدامات جمعی تبدیل به اعتراضات جمعی شده‌اند و یا در بهترین حالت تبدیل به تلاشی برای جمع‌آوری پول شده‌اند. باید روح خدمت عمومی در مقیاس اجتماعی اعمال گردد. [۱]

۳-۶-۱. مصادیق

* جمع‌های کاری یا Meetups هستند برای تشکیل مجامع و سازماندهی مردمی به منظور انجام اقدامات عملی و حل مشکلات توسط خود مردم. اسکات هفرمن بنیانگذار Meetup.com، پیشنهاد می‌دهد که باید فراتر از DIY (برو خودت انجام بده) برویم و مفهوم جدیدی به نام DIO (بیایید خودمان انجام بدهیم) را بپذیریم.

* حرکت‌های جهادی مصداقی هستند از جمع‌های کاری مردمی و انجام اقدامات عملی برای حل مشکلات توسط خود مردم.

۴ منابع:

- [1] T. O'Reilly, "Government as a Platform," *Innov. Technol. Governance, Glob.*, vol. 6, no. 1, pp. 13–40, 2011.